

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

Σπύρος Α. Μοσχονάς

Μελέτες μεταβλητότητας

7/3/2012

Γλωσσική μεταβλητή

Γλωσσική μεταβλητή είναι μια γλωσσική μονάδα που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με περισσότερους του ενός τρόπους (= μια γλ. μονάδα με «εναλλασσόμενους» τύπους).

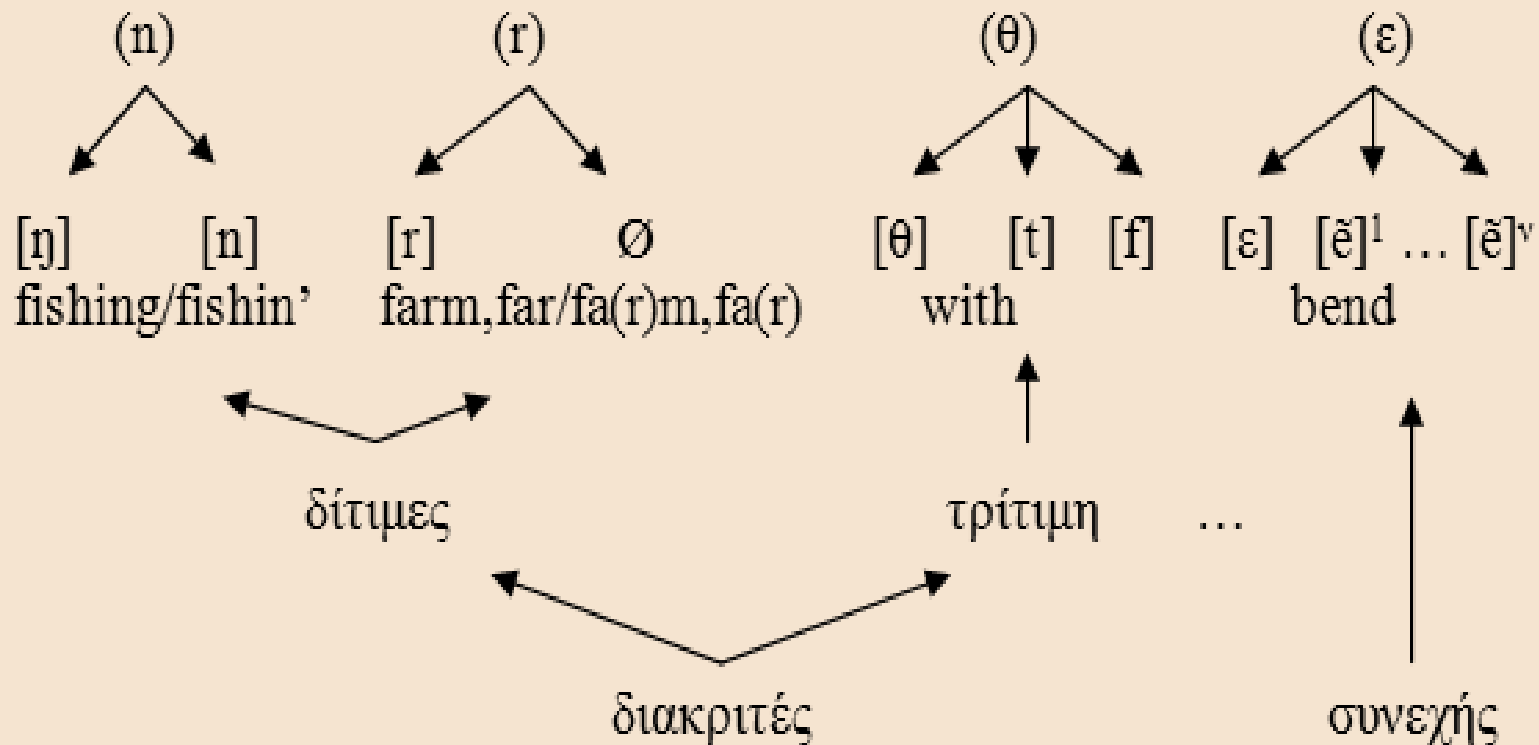
Οι γλωσσικές μεταβλητές συνδέουν

γλωσσική ποικιλία (εξαρτημένη μεταβλητή)

με

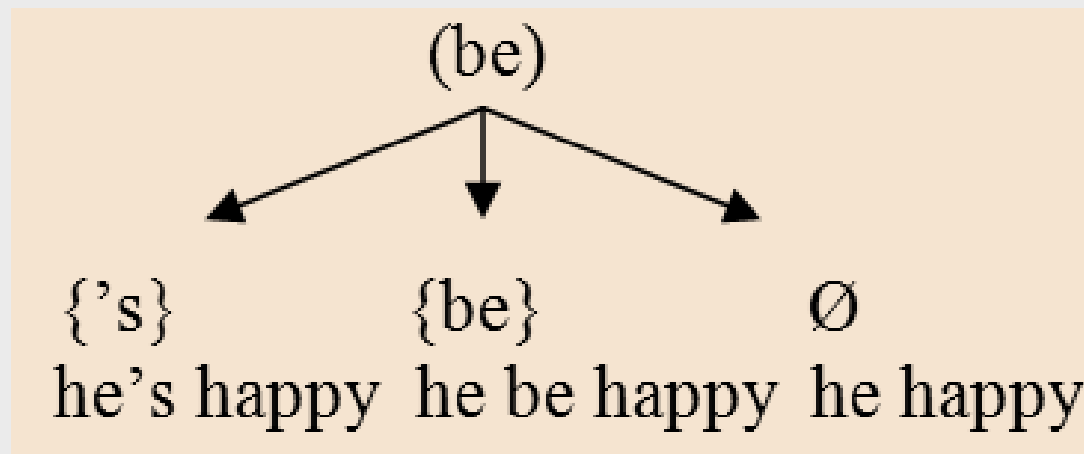
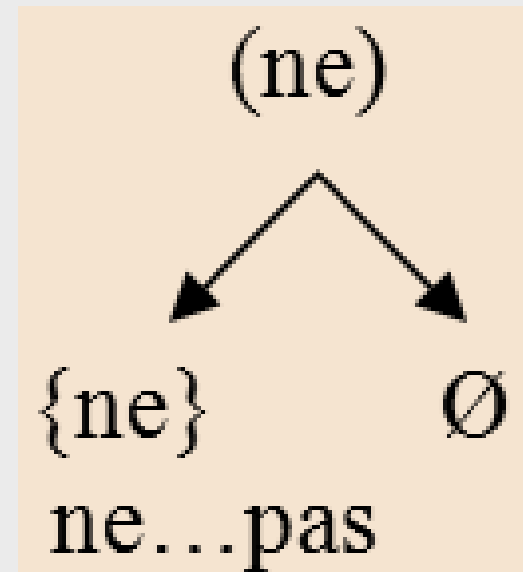
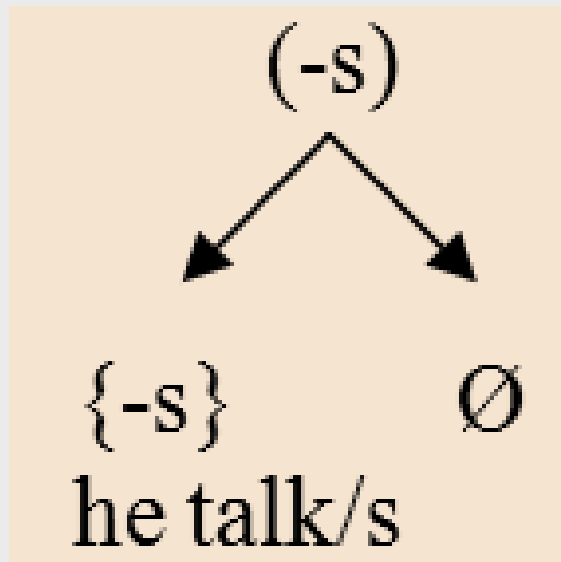
κοινωνική ποικιλία (ανεξάρτητη μεταβλητή)
(στρωμάτωση / ιδεολογία).

Μερικές γλωσσικές μεταβλητές που έχουν μελετηθεί (στα αγγλικά)

(Στην πράξη, κάθε συνεχής μεταβλητή μελετάται ως διακριτή, π.χ. [ẽ]¹, [ẽ]², [ẽ]³.)

Μη φωνολογικές μεταβλητές (στα αγγλικά/γαλλικά)

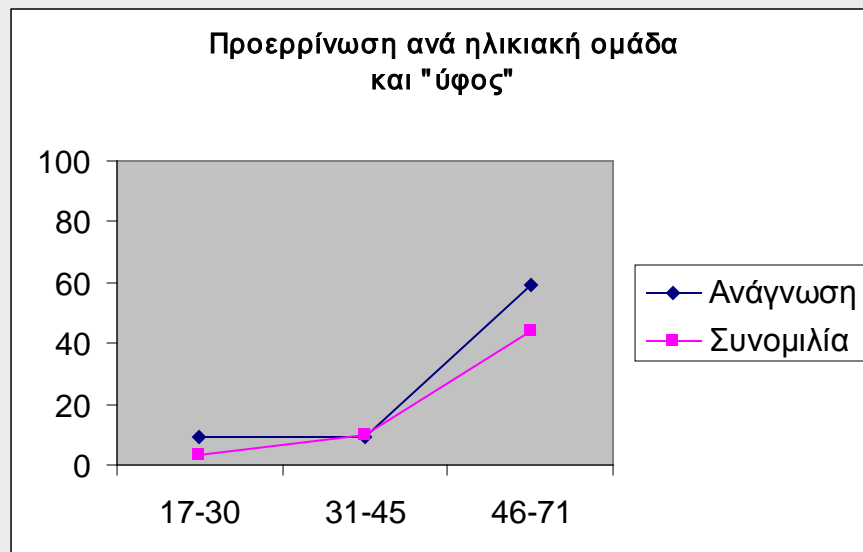
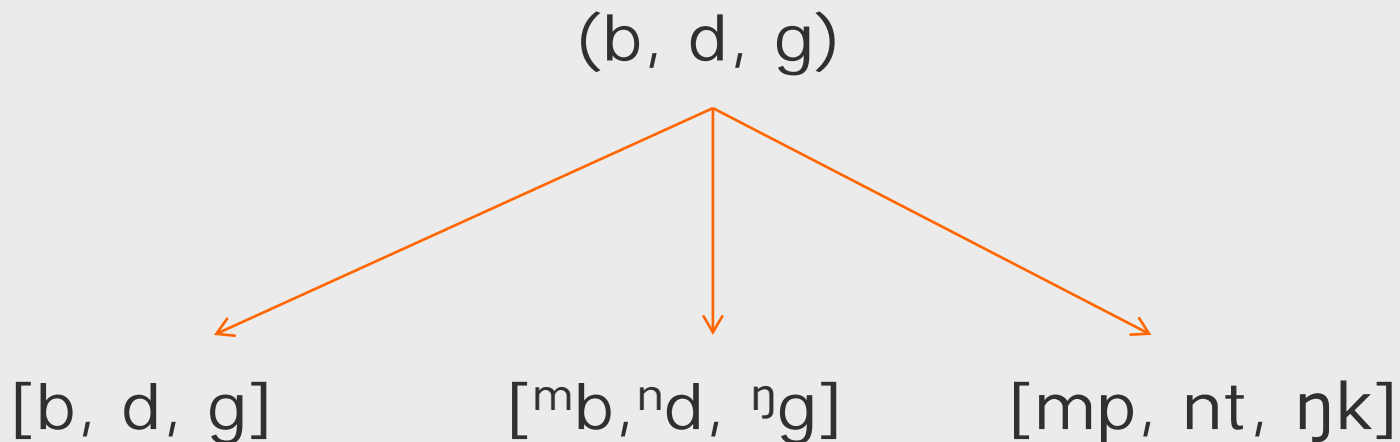

Είδη γλωσσικών μεταβλητών

- » Ενδεικτική μεταβλητή / ενδείκτης (indicator)
- » Χαρακτηριστική μεταβλητή / χαρακτηριστής (marker)
- » Στερεοτυπική μεταβλητή / στερεότυπο (stereotype)

Παράδειγμα γλωσσικής μεταβλητής (στα ελληνικά)

Άλλα παραδείγματα «εναλλασσόμενων τύπων»

*αγαπάω / ώ, αγαπούνε / άνε, αγαπούσα /
αγάπαγα, αγαπιόσαντε / αγαπιούνταν /
αγαπιόνταν(ε), κτήμα / χτήμα, κτυπώ / χτυπώ,
οίνος / κρασί, εφτά / επτά [διαφορετικές
πραγματώσεις που οφείλονται στην ύπαρξη
διμορφίας], γλήγορα / γρήγορα, δανεική /
δανεικιά, πατέρες / πατεράδες, έφυγαν /
φύγανε, βγέστε / βγείτε, άφησέ τον / άσ'τον,
του δεκαπενταμελές / του δεκαπενταμελούς
[«λάθη»], ...· τα πήρα στο κρανίο, δίνε του,
ελλογιμότατε, ρε ...[μη εναλλασσόμενων
τύπων / ύφους, επιπέδου]· ελληνική γραφή /
greeklish, ... [ορθογραφία]*

1. Δι/πολυ-τυπίες στην ΝΓ(Δ) (λεξιλόγιο/278)

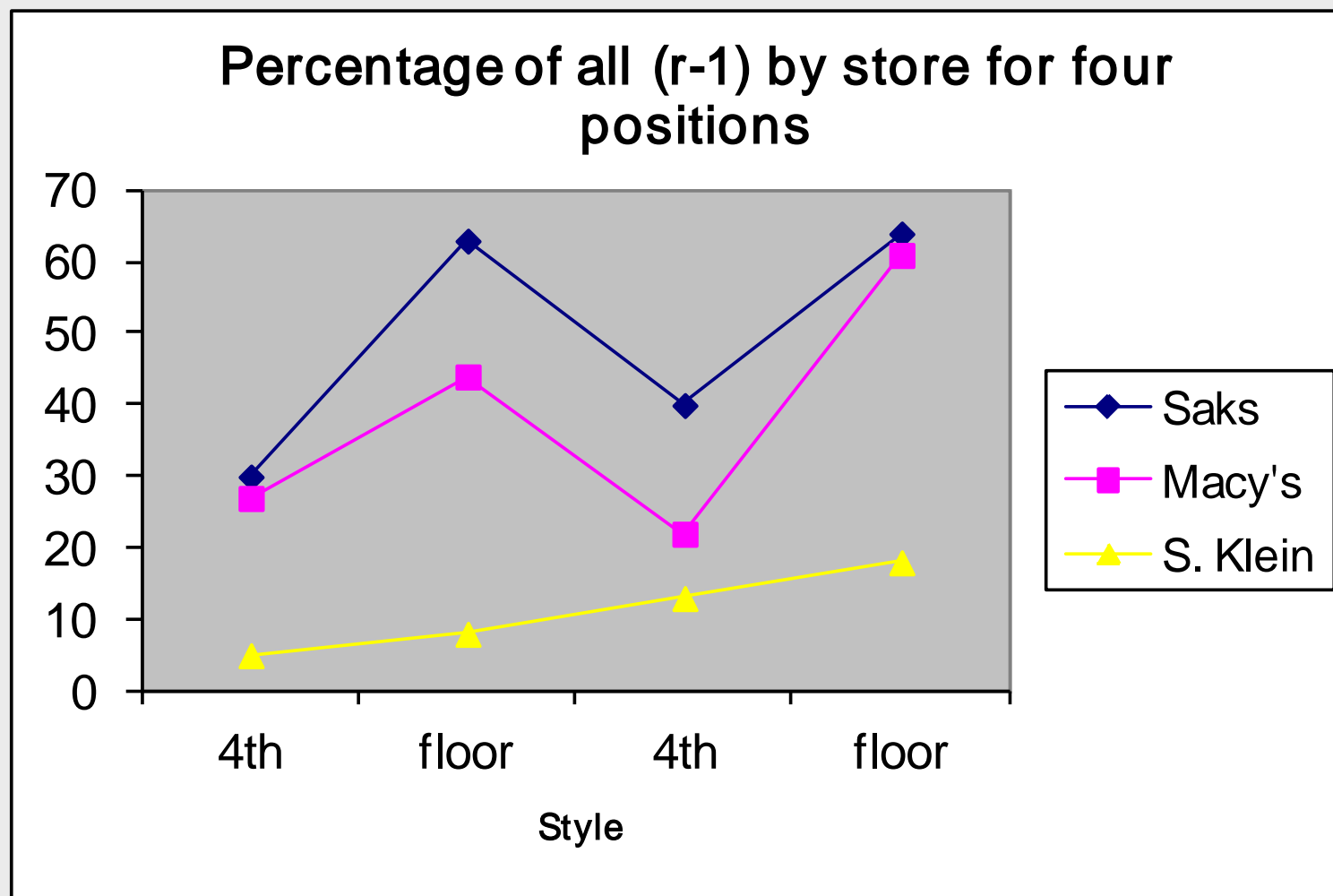
λέμε συνήθως *αδιάβροχο, βασίλειο* [...], αλλά μπορεί να πούμε και *αδιάβροχο, βασίλειο* [...]· λέγεται ακόμη *ίσια ίσια* αλλά και *ίσα ίσα*, και πάντοτε *ίσια κι ίσια*· *ισιώνω* και *ισώνω*, *ισώνομαι*, *εξισώνω*, *ισοδύναμος* κτλ.· *(α)γελάδα*, *(α)γκλίτσα* [...]· *επάνω – απάνω – πάνω*· *ίχνος – αχνάρι*· *βόλος – σβόλος*, *τρίποδο – στρίποδο*, *φαντάζω – σφαντάζω*· *γρήγορα – γλήγορα*· *αστραποπελέκι – αστροπελέκι*, *διδάσκαλος – δάσκαλος*· *βρούτσα – βούρτσα*, *πρινάρι – πουρνάρι*· *κτυπώ – χτυπώ*· *εκκλησιά – εκκλησία*· *σκολειό – σχολείο*· τα διπλόμορφα *γέροντας – γέρος*, *δράκοντας – δράκος*· *–ειό* και *–είο*· *θωρώ – θωριά* [...]· *θεωρώ – θεωρία* [...]· *Αμερικάνος* (ιδίως για τους Έλληνες της Αμερικής) και *Αμερικανός*· *άφραγος* (και *άφραχτος*), *αχόρταγος* (και *αχόρταστος*)· *αμερικάνικος* και *αμερικανικός*, *βουλγάρικος* και *βουλγαρικός*· *αθηναίικος* και *αθηναϊκός*· *άεργος* (πλάι στο *άνεργος*)· *στενόχωρος*, *σπανιότερα* και *στενάχωρος*· *μεσοδρομής – μισοδρομής*, *μεσοκαλόκαιρο – μισοκαλόκαιρο*·

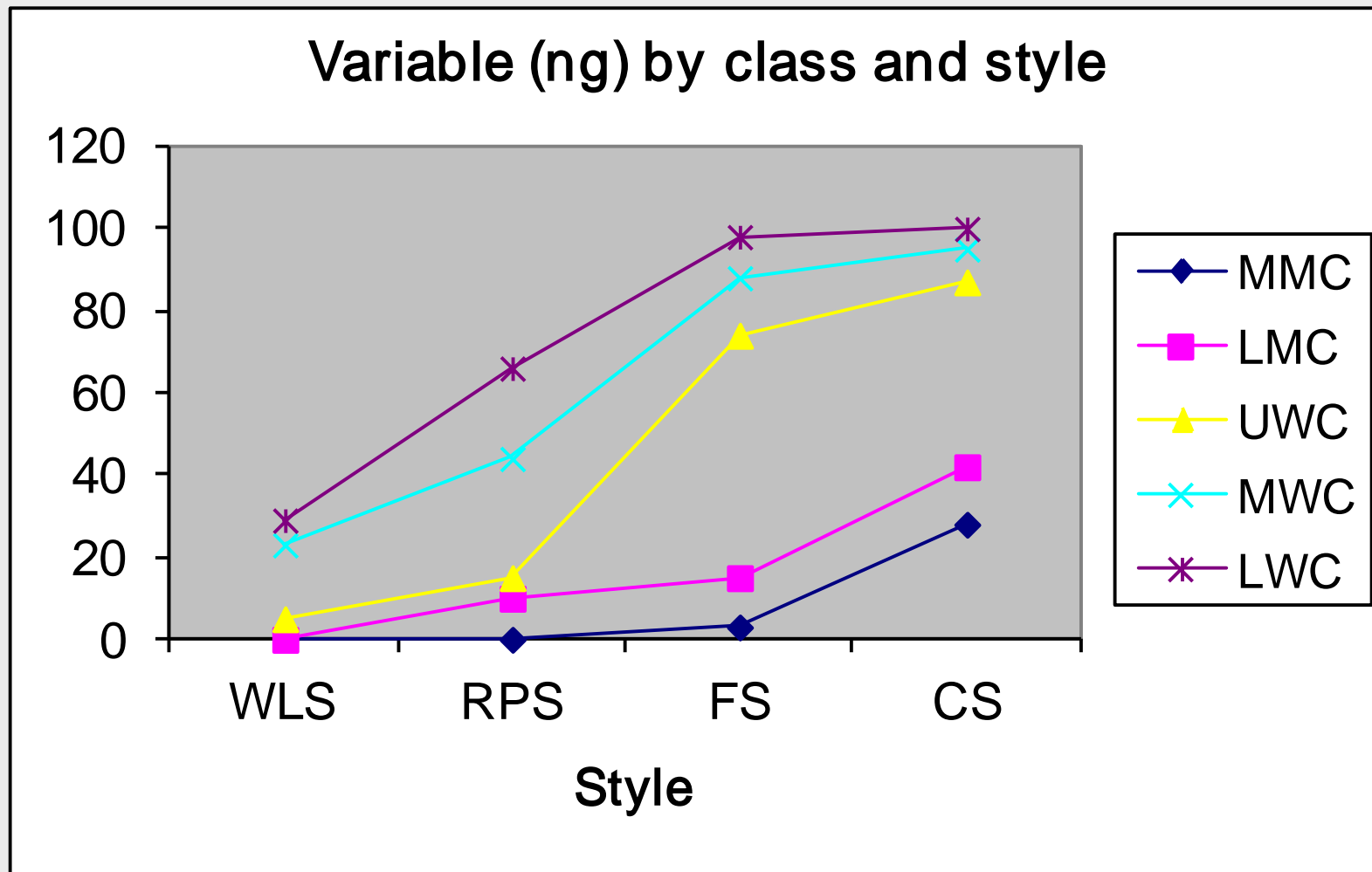
1. Δι-/πολυ-τυπίες στην ΝΓ(Δ) (φωνολογία/278)

φωνητικά διπλόμορφα – από αφαίρεση, λ.χ. *εξοδεύω* – *ξοδεύω*· φωνητικά διπλόμορφα – από αλλαγή, λ.χ. *εγγόνι* – *αγγόνι*· φωνητικά διπλόμορφα – από άλλα πάθη φωνηέντων, λ.χ. *ξυράφι* – *ξουράφι*· φωνητικά διπλόμορφα – από λόγιες λέξεις που καθιερώθηκαν πλάι στις αντίστοιχες λαϊκές, λ.χ. *κρύσταλλο* – *κρούσταλλο*· φωνητικά διπλόμορφα – άλλα παραδείγματα: *γκρεμνός* – *γκρεμός* [...]· φωνητικά διπλόμορφα – που γεννιούνται με ποιητικές λέξεις: *δεντρί* (*δέντρο*) [...]· *(α)γγίζω*, *ξαναγγίζω* αλλά *προσεγγίζω*· φωνητικά διπλόμορφα – ρήματα με διπλό ενεστώτα, καθώς *σπω* – *σπάνω*· *Κλυταιμνήστρα* αλλά και *Κλυταιμήστρα*· *Γιάννης*, *Γιαννιός*, *Γιάννος*· το *μια* λέγεται κάποτε και *μία*· *αραπίνα* και *αράπισσα*· *γάιδαρος* – *γαϊδούρι*· ο *πλάτανος* και το *πλατάνι*· ο *αρραβώνας* και σπανιότερα η *αρραβώνα*· *πλευρό* – *πλευρά* όρ. γεωμετρ.·

1. Δι/πολυ-τυπίες στην ΝΓ(Δ) (μορφολογία/278)

(ε)ξομολογώ· (ε)ξοφλώ· παραήπια, κουτσοήπιαμε, δεν το παραήθελε (αλλά και συναιρεμένα: παράπιας, παράφιαγε, παράθελε)· έχω, είμαι (δεύτεροι τύποι)· οι διάφοροι τριτοπρόσωποι ρηματικοί τύποι σε -ν συνηθίζονται και με ένα πρόσθετο ε στο τέλος, ιδίως στη λογοτεχνία: δένουν – δένουνε [...]. (έ)δεναν – (ε)δένανε, (έ)δεσαν – (ε)δέσανε· στον παθητικό παρατατικό συνηθίζονται ακόμη: α) για το α' και β' πληθ. πρόσωπο, εκτός από τους κανονικούς τύπους σε -μαστε, -σαστε και οι τύποι σε -μασαν, -σασαν [...]. β) για τα τρία ενικά πρόσωπα, ιδίως στο διάλογο και στην ποιητική γλώσσα, οι τύποι σε -όμουνα, -όσουνα και σε -ουμουν, -ουσουν, -ονταν ή -ούνταν· χάνουν συχνά την αύξηση στην ομιλία όταν προηγείται μόριο σε φωνήεν: θα (ε)στεκόμαστε, θα (ε)καθόμαστε· δένομε, δένουμε [οριστ.] δένωμε, δένουμε / δέσωμε, δέσουμε [υποτ.]· κρύβομε, -ουμε [οριστ.] κρύβωμε, -ουμε / κρύψωμε, -ουμε [υποτ.]· πλέκομε, -ουμε [οριστ.] πλέκωμε, -ουμε / πλέξωμε, -ουμε [υποτ.]· δροσίζομε, -ουμε [οριστ.] δροσίζωμε, -ουμε / δροσίσωμε, -ουμε [υποτ.]·

- » Μελετά πολλαπλές μεταβλητές στη «γλώσσα των νέων» και τις συσχετίζει με «πολιτισμικά» χαρακτηριστικά:
- ▶ present tense suffix with non-third-person singular subjects, e.g. *we goes shopping on Saturdays*
 - ▶ *has* with non-third-person singular subjects, e.g. *we has a little fire, keeps us warm*
 - ▶ *was* with plural subjects (and singular *you*), e.g. *you was outside*
 - ▶ multiple negation, e.g. *I'm not going nowhere*
 - ▶ *ain't*, used for negative present tense forms of *be* and *have*, with all subjects, e.g. *I ain't going, I ain't got any*

Jenny Cheshire, "Linguistic Variation and Social Function"

- ▶ auxiliary *do* with third person singular subjects, e.g. *how much do he want for it?*
- ▶ past tense *come*, e.g. I come down here yesterday
negative past tense *never*, used for SE *didn't*, e.g. I never done it, it was him
- ▶ *what* used for SE *who*, *whom*, *which*, and *that*, e.g. *there's a knob what you turn, are you the boy what's just come?*

Vernacular

Mainstream

1

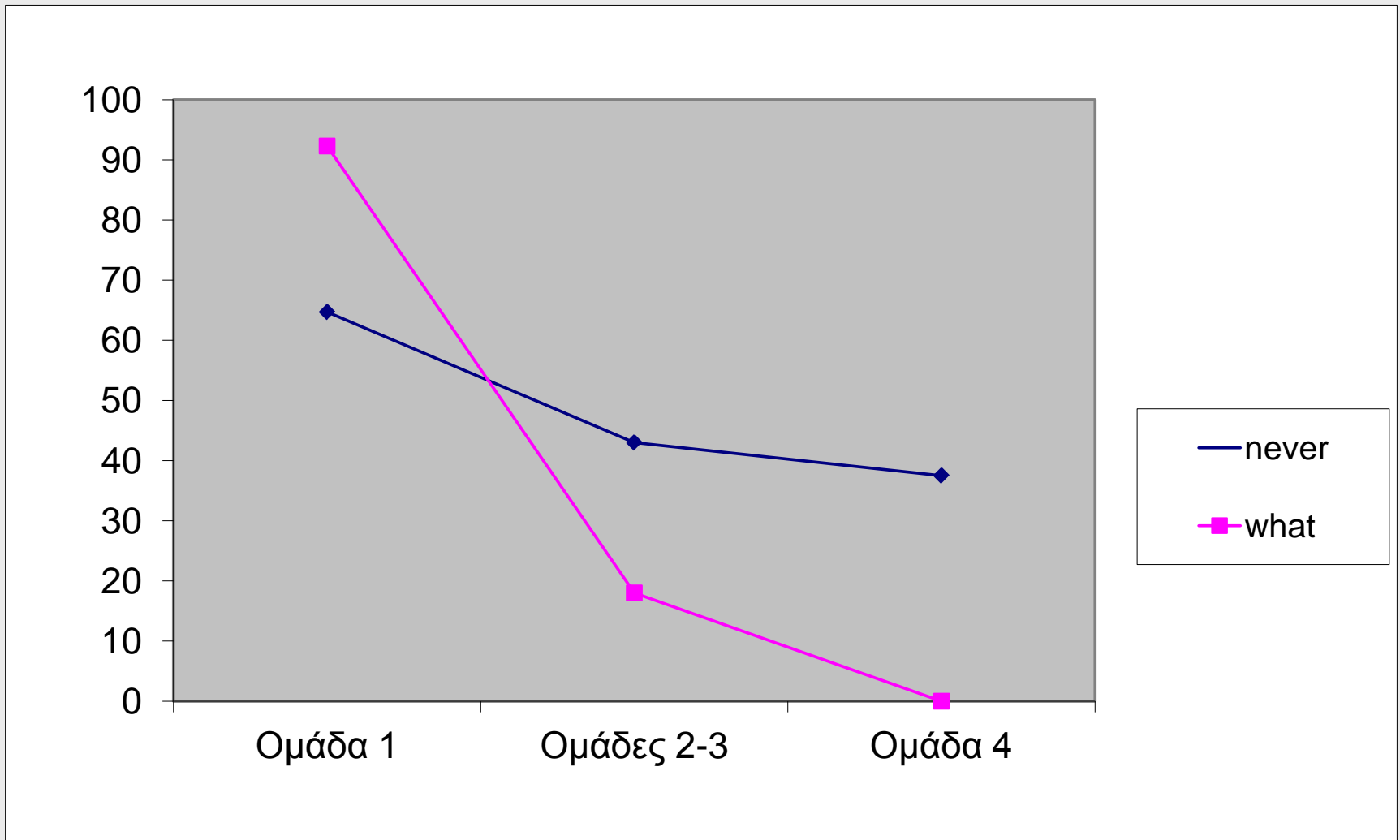
2

3

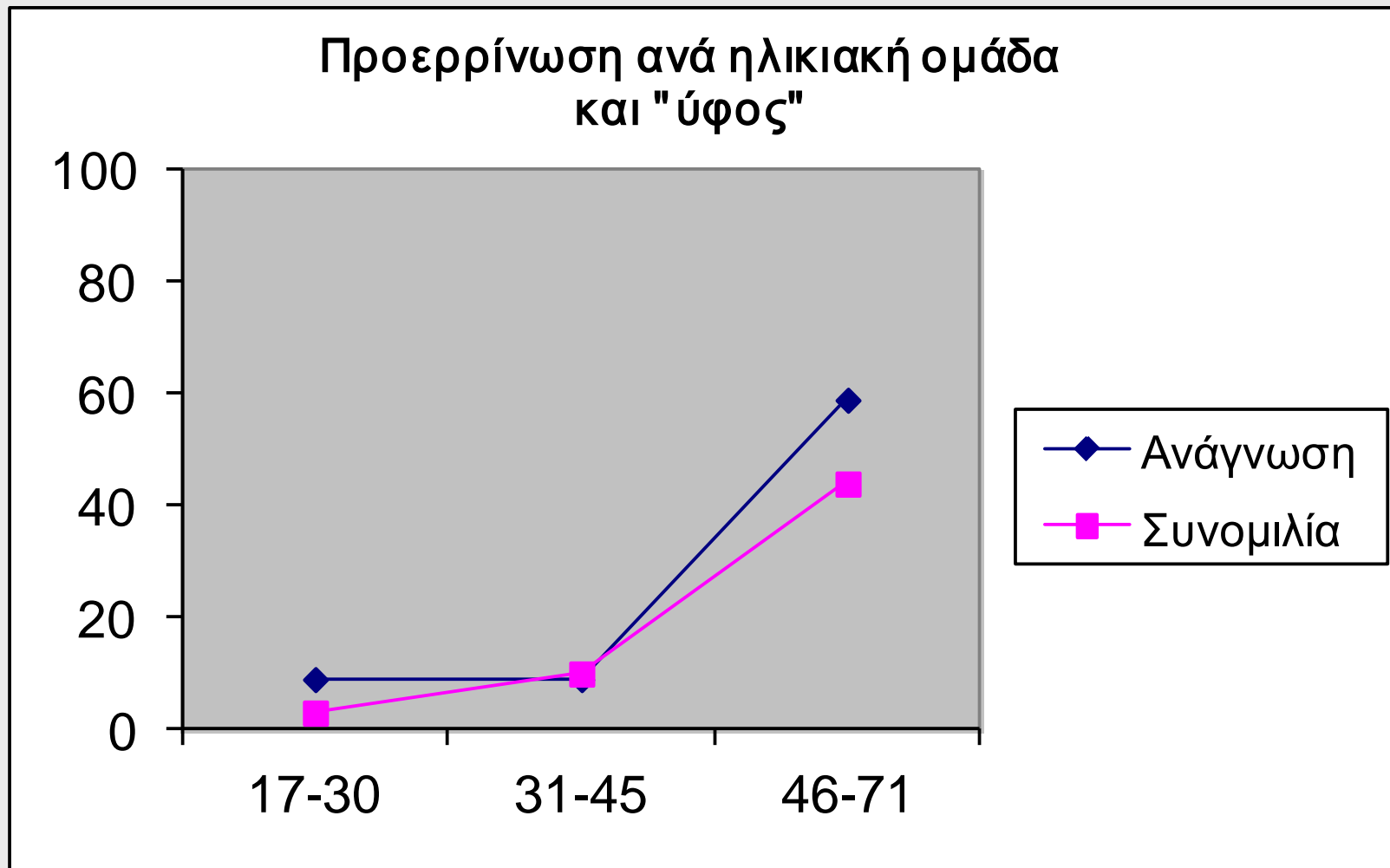
4

Ομάδες μαθητών

Jenny Cheshire, "Linguistic Variation and Social Function"

A. Αρβανίτη, "Sociolinguistic Patterns of Prenasalisation in Greek"

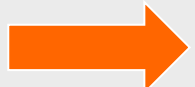

Η μεταβλητή (b, d, g) ως δείκτης (Λυπουρλής 1/3)

Ας γίνουμε όμως πιο συγκεκριμένοι.

Ακριβώς στη λέξη που χρησιμοποίησα μόλις τώρα, ο εκφωνητής της τηλεόρασής μας –μπορεί κανείς να είναι απόλυτα βέβαιος– θα πει συγκεκριμένος αντί για το ορθό συγκεκριμένος· ακριβώς όπως θα πει [...]: συγγραφέας ή άγγελος, αγάθι, φεγάρι, Βαγέλης, Αγλία, πέδε, παδού, πάδοτε, πενήδα, αδί, νεροποδή, φαδασία, έδαση — «χαμηλώστε την έδαση του ραδιοφώνου σας!» —, «συνεχίζομαι έδονες οι προσπά-θειες», κινούμαι, αδαποκρίνομαι, απαδώδας, και πολλά πολλά άλλα.

[...] Υπάρχει άραγε κάποιος *κανόνας* που να μας διδάσκει ποιο είναι σε κάθε περί-πτωση το σωστό; Και βέβαια υπάρχει. Ας τον παρακολουθήσουμε λοιπόν.

Η μεταβλητή (b, d, g) ως δείκτης (Λυπουρλής 2/3)

Οι φθόγγοι {μπ} (=b), {γκ} (=g), {ντ} (=d) – λέει ο κανόνας – προφέρονται δίχως κανέναν ρινικό ήχο μπροστά τους πρώτα πρώτα *στην αρχή των λέξεων*. Έτσι θα πω: *βαίνω, γρεμός, δροπή*. Με τον ίδιο τρόπο θα προφέρω τους φθόγγους αυτούς και στο εσωτερικό των λέξεων – προσέξτε! – ύστερα από *σύμφωνο*. Έτσι θα πω: *bάρβας, αργό, καβαρδίνα*. Ίδια είναι η προφορά των φθόγγων αυτών στο εσωτερικό των λέξεων και ανάμεσα σε φωνήεντα, *αν η λέξη είναι ξενική*. Θα πω λοιπόν: *καραβίνα, καβαρδίνα, Γιουγοσλαβία, αδίο*. Αντίθετα, στις *ελληνικές λέξεις*, αν οι φθόγγοι βρεθούν, στο εσωτερικό αυτών των λέξεων, ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, η προφορά τους είναι τέτοια ώστε πριν από τους φθόγγους αυτούς να ακούγεται ένας ρινικός ήχος. Έτσι θα πω: *έμβορος, έμβειρος, όχι έβειρος, σφίγγα, όχι σφίγα, λαρύγγι, όχι λαρύγι, ένδοнос, όχι έδοнос, κλπ. κλπ.*

Η μεταβλητή (b, d, g) ως δείκτης (Λυπουρλής 3/3)

[...] Όταν λοιπόν εμείς φέρνουμε στη δική μας γλώσσα τις ξενικές λέξεις [...], οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί και να τις προφέρουμε [...] με την προφορά που έχουν στη γλώσσα από την οποία τις παίρνουμε. Έτσι, θα πρέπει να λέμε και εμείς βίδεο, όπως το λένε κι εκείνοι, και όχι βίνδεο, [...] στούδιο, και όχι στούνδιο, μόνους βιβένδι, [...] και όχι μόνδους βιβένδι, μονέλο, όχι μονδέλο, Ιντεραμέρικαν, όχι Ινδεραμέρικαν ή Ιδεραμέρικαν [...]

[...] είναι λίγο να μάθει κανείς να μην εκτίθεται στα μάτια των άλλων λέγοντας, ή γράφοντας, με όποιον τρόπο αυτός θέλει τις λέξεις τους;

(Δ. Λυπουρλής, *Γλωσσικές παρατηρήσεις: Από την καθαρεύουσα στη δημοτική, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1994, σσ. 33-36.*)

Η προφορά της ελληνικής γλώσσας

Κύριε διευθυντά,

Στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ ακούμε κάποιους συμπατριώτες μας να εκφέρουν ελληνικές λέξεις που αρχίζουν από κ, π και τ μαζί με το οριστικό άρθρο τον, την (ή στον, στην) λίγο.... περίεργα και πάντως κατά παρέκκλιση της κατεστημένης νεοελληνικής προφοράς, ναι, αυτής που διδάσκεται στις σχολές Θεάτρου.

Εξηγούμαι: Στα παραδείγματα «την Πάτρα, την Κοζάνη, τον Πύργο, την Καλαμάτα, την Τρίπολη» αντί να εκφέρουν timbatra, tingozani, tombirgo, tingalamata, tindripoli λένε tin-patra, tin-kozani, ton-pirgo, tin-kalamata, tin-tripoli.

Η μεταβλητή (b, d, g) ως δείκτης (επιστολή 2/2)

Δεν ξέρω ποιος τους δίδαξε αυτή την ορθοφωνία... Θεωρούν ίσως ότι είναι βάρβαρο να ακούγονται στη νεοελληνική μας γλώσσα οι βαρείς φθόγγοι b, g, d και ότι πρέπει τάχα να εκφέρουμε εκλεπτυσμένα και κομψά... δηλαδή n-p και όχι mb, n-k και όχι ng, n-t και όχι nd... Φανταστείτε να εφαρμόζε το ελληνικό θέατρο την εξωφρενική αυτή απόδοση στους παραπάνω συνδυασμούς συμφώνων. Θα γέλαγε κάθε πικραμένος θεατής. Πρέπει να καταλάβουν όλοι αυτοί οι κακοπροφέροντες ότι στην ελληνική γλώσσα δεν διαβάζεις ό,τι βλέπεις, υπάρχουν κανόνες εκφοράς τους οποίους όμως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν μερίμνησε ποτέ, ιδιαίτερα προκειμένου να γίνουν κτήμα του κόσμου ήδη από το σχολείο δηλαδή εξ απαλών ονύχων. *(Η Καθημερινή 15.12.09)*